

Живот у античкој Атини

Производи тла: житарице, маслиново уље, смокве, грожђе и вино представљају основну храну у Атици. Узгој стоке као извор хране је занемарљив; коњи се узгајају за трке, овце за вуну, козе за млеко, магарци, муле, краве и волови за транспорт, а за исхрану углавном свиње. Пчеле се држе јер дају мед у свету без шећера. Месо је луксуз; сиромашни га једу само на празнике; херојских гозби из хомеровских дана више нема. Риба је свакодневна храна, али и деликатес; сиромашни човек је купује усољену и осушену; богаташ слави празник уз месо ајкуле и јегуље. Житарице се троше у облику каше, лепиња или колача, често помешаних са медом. Хлеб и колачи се ретко пеку код куће, они се купују од уличних продавачица или на тезгама тржнице. Исхрани се додају јаја и поврће, особито пасуљ, грашак, купус, сочиво, салата, црни и бели лук. Воћа има мало; поморанце и лимун су непознати. Ораси су нешто обично, а зачина има у изобилју. Со из мора сакупља се у соланама и за њу се у унутрашњости купују робови; за доброг роба се каже да „вреди соли која је за њега дата“. Скоро све се кува и припрема са маслиновим уљем, које представља и одличну замену за петролеј. Бутер се у медитеранским земљама тешко чува и његово место заузима маслиново уље. Десерт чине мед, слаткиши и сир; колачи са сиром толико су омиљени. Уобичајено пиће је вода, али свако пије и вино, јер ниједна цивилизација није живот сматрала подношљивим без наркотика или стимуланса. Снег и лед чувају се у земљи да би хладили вино у топлим месецима. Пиво је у Перикловим данима познато, али није омиљено. Све у свему, Грк једе умерено и задовољава се са два obroка дневно. „Али ипак има многих“, каже Хипократ, „који ако су на то навикли, могу лако да поднесу три пуна obroка на дан.“

Од сваког атинског грађанина очекује се да има децу и све снаге религије, имовине и државе уједињују се да одврате породицу да остане без порода. Ако потомака нема, правило је да се усвоје и за привлачне сирочиће плаћа се висока цена. У исто време закон и јавно мњење прихватају чедоморство као закониту заштиту од прекобројности становништва и уситњавања поседа које води ка сиромаштву. Сваки отац може да напусти новорођено дете и препусти га смрти ако сумња да није његово, ако је слабо или деформисано. Деци робова се ретко дозвољава да живе. Девојчице су чешће изложене напуштању од дечака, јер свака ћерка мора да добије мираз, а удајом она прелази из куће и службе оних који су је одгојили у службу оних који нису. Напуштање се врши тако што се дете оставља у великој глиненој посуди у простору храма или на неком другом месту где се може брзо спасти ако неко жели да га усвоји. Родитељско право на напуштање дозвољава сурову еугенику и сарађује са строгим природним одабирањем кроз тешкоће и конкуренцију да од Грка начини снажан и здрав народ. Философи скоро једногласно одобравају ограничење породице: Платон ће тражити напуштање све слабе деце, као и оне рођене од родитеља ниског рода или у поодмаклим годинама; а Аристотел ће бранити абортус као пожељнији од чедоморства. Хипократов закон лекарске етике неће лекару дозвољавати да изврши побачај, али грчка бабица има у тој области искуства и никакав закон је не омета.

Грк обично има само једно име, као, рецимо, Сократ или Архимед; али пошто је уобичајено да се најстарији син назове по деди са очеве стране често долази до

понављања и и грчка историја је сва ипреплетена мноштвом Ксенофонта, Есхина, Тукидида, Диогена и Зенона. Да би се избегла нејасност може се додати очево име или место рођења, као Кимон Милтијаду – Кимон син Милтијадов, или Диодорос Сикулос – Диодор са Сицилије. Или се, пак, проблем може решити неким шалвим надимком: као Калимедон – Краба. Када је дете прихваћено у породици, одгаја се са свом љубављу којом родитељи обасипају своју децу у сваком добу.

У петом веку грађани Атине, мушкарци, средње су висине, снажни, са брадом и нису сви тако лепо као Фидијини коњаници. Даме са ваза су грациозне, оне са стела имају достојанствену љупкост, а оне које су обликовали скулптори изванредно су лепе; али стварне даме из Атине, ограничене у менталном развоју скоро источњачком повученошћу, лепе су у најбољем случају као и њихове сестре са Блиског истока, али не лепше. Грци се диве лепоти чак и више од других народа, али нису увек њено отеловљење. Гркиње, као и друге жене, сматрају да им фигура није баш савршена. Оне је издужују високим ђоном од плуте на ципелама, попуњују недостатке памуком, стежу преобимна места утезањем и подупиру груди прслуком од тканине.

Коса Грка обично је тамна; плава коса је нешто изузетно и изазива велико дивљење. Многе жене, а и неки мушкарци, боје косу да би постала плава или да сакрију седе косе поодмаклих година. Оба пола користе уље да би потпомогли раст косе и заштитили је од сунца; жене, а и неки мушкарци, додају уљу мирисе. Оба пола у шестом веку носе дугу косу, обично у плетеницама око главе или на потиљку. После Маратона мушкарци почињу да секу косу; после Александра они брију бркове и браду гвозденим бријачима српастог облика. Ниједан Грк не носи бркове без браде. Брада је уредно поткресана, обично у шиљак. Берберин не само да им сече косу и да их брије и подсеца браду, већ и маникира своју муштерију и дотерује је за презентацију. Када је готов, нуди јој у најсавременијем стилу огледало.

Вода је ограничена, а телесна хигијена тражи замену. Имућни се купају једанпут или двапут дневно, користећи сапун направљен од маслиновог уља помешаног са ружиним у пасту; онда се мажу мирисним есенцијама. Удобне куће имају поплочано купатило са великим мермерним умиваоником, које се обично ручно пуни. Понекад се вода доводи цевима и каналима у кућу и кроз зид купатила где избија кроз металне цевчице у облику животињске главе и пада на под малог ограђеног простора за туширање, одакле тече напоље у врт. Грк није претерано чист; његова хигијена није толико ствар кућне тоалете, колико умерене исхране и активног живота на отвореном. Грчка одећа се у основи састоји од два комада тканине четвороугластог облика, обавијених око тела у меким наборима и ретко направљених да одговарају појединцу. Она се од града до града разликује у мањим детаљима, али генерацијама остаје иста. Главна одећа Атињана, за мушкарца, је хитон, или туника, а за жене пеплос, или хаљина направљена од вуне. Ако време захтева, преко њих се може пребацити плашт (химатион) или огртач (кламис), који висе са рамена и слободно падају. У петом веку одећа је обично бела; међутим, жене, богати мушкарци и весели млади људи уживају у боји, чак и у пурпурној и тамној боји, са обојеним пругама и везеним рубовима. Шешири нису популарни зато што не дозвољавају да се коса овлажи и тако она постаје прерано седа. Глава се покрива само на путовању, у борби и на раду под врелим сунцем. За обућу се користе сандале, дубоке ципеле или чизме, обично од коже, црне за

мушкарце, за жене у боји. Већина деце и радника не носи ципеле уопште, а са чарапама се нико не мучи.

Морал

Атињани из петог века нису неки пример морала. Савест их ретко мучи и никад ни не помишљају да воле своје ближње као саме себе. У јавном говорништву лична погрда права је суштина елоквенције; у таквим стварима Грци треба много да науче од временом уљуђених „варвара“ из Египта, или Персије, или Вавилона. Сви се жале да атински трговци на мало кваре своју робу, закидају на мери и враћају мање кусура упркос владиним инспекторима, да померају ослонац полуге на својој ваги према теговима за мерење и лажу сваком приликом. За кобасице се, рецимо, подозрева да су псеће. Политичари нису много бољи: нема скоро ни једног човека у јавном животу Атине кога не оптужују за непоштење. Поштен човек, као Аристид, третира се као узбудљива новост, скоро монструозност. Тукидид каже да људи више желе да их називају вештим него поштеним, и сумњиче поштење као глупост. Наћи Грка који ће издати своју земљу је лако: „Грчкој никада“, каже Паусанија, „није недостајало људи које мучи свраб за издајом“. Мито је популарни пут ка напредовању у политици, ка некажњавању криминала, дипломатским достигнућима.

Обичај и религија врло мало утичу на Грке као победнике у рату. Редовна је ствар, чак и у грађанском рату, да се освојени град опљачка, рањени дотуку, сви неоткупљени заробљеници и ухваћени цивили побију или одведу у ропство; куће, воћке и усеви спале, да се стока и семе за будуће сејање униште.

Карактер

Просечни Атињанин је чулан човек, али са чистом савешћу; он у чулним задовољствима не види никакав грех. Он воли вино и не стиди се да се повремено напије. Он воли жене, лако себи опрашта промискуитет и не гледа на скретање са пута врлине као на неку непоправљиву катастрофу. Мада умереност ретко упражњава, он јој се искрено диви. Атињани су превише сјајни да би били добри и презиру глупост више него што се гнушају порока. Историја је запамтила грчке геније, а игнорише њене будале. Чак и наше доба ће можда изгледати велико када већина нас буде заборављена и само наши планински врхови избегну мрак времена.

Грк се не жени из љубави, нити зато што ужива у браку, већ да себе и државу продужи преко жене, која је одговарајуће опремљена миразом, и деце, која ће душу, коју иначе нема ко да двори, одбрани од зле судбине. Али, чак и уз овакве подстицаје, он избегава женидбу докле може. Мушкарац се обично жени око тридесете, и онда инсистира на девојци не много старијој од петнаест година. Након што је извршен избор и договорен мираз, у дому девојчиног оца одвија се свечана веридба; присуство сведока је обавезно, али не и присуство девојке. Други чин представља гозба, после неколико дана, у девојчиној кући. На гозби мушкарци из обе породице седе на једној страни собе, жене на другој; једе се свадбени колач и пије много вина. Онда младожења прати своју велом покривену и у бело обучену младу, чије лице можда није ни видео, у кочије и одводи је до куће свог оца, кроз поворку пријатеља и свирачица на фрули које осветљавају пут бакљама и певају свадбене песме. Када стигну, он девојку преноси преко прага у чину привидне отмице.